

Társadalom szerkezet, rétegződés

MIHÁLYI HELGA

Alapfogalmak

- ▶ Társadalom szerkezet (struktúra) = a társadalom részeinek egymáshoz, illetve a részeknek a társadalom egészéhez való viszonya.
 - stabil
 - pozíció, státusz, szerep (a státusz betöltőinek viselkedése)
 - nem következik belőle hierarchia, egyenlőtlenség
- ▶ Társadalmi rétegződés (stratifikáció) = ismérvek (pl. tulajdon, hatalom, munkamegosztás, participáció) alapján megállapított társadalmi kategóriák hierarchikus sorrendje.
 - változó, képlékeny
 - osztály (Marx), réteg, státuszcsoport (Kolosi), munkajelleg csoport (Ferge), elit

Vizsgálati módszerek

1. Survey típusú adatfelvételek

1963. KSH – egydimenziós (jövedelem)

1992-1997. Magyar Háztartás Panel (2000 háztartás)

1998-tól Háztartás Monitor

2015-től Kovách Imre vezette kutatássorozat (5000 fős minta)

2. Önbesorolós módszer (Kolosi, Papp)

3. Presztízsvizsgálat - 1983. Kulcsár Rózsa, 2016. Mikrocenzus (0,5%-os minta)

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_13.pdf

Elméletek

1. Osztályelméletek:

- Marx - termelőeszközhöz való viszony alapján definiált kategóriák (munkás és tőkés) antagonisztikus ellentéte
- Weber - hatalom (macht) és uralom (herrschaft) – legális, tradicionális, karizmatikus

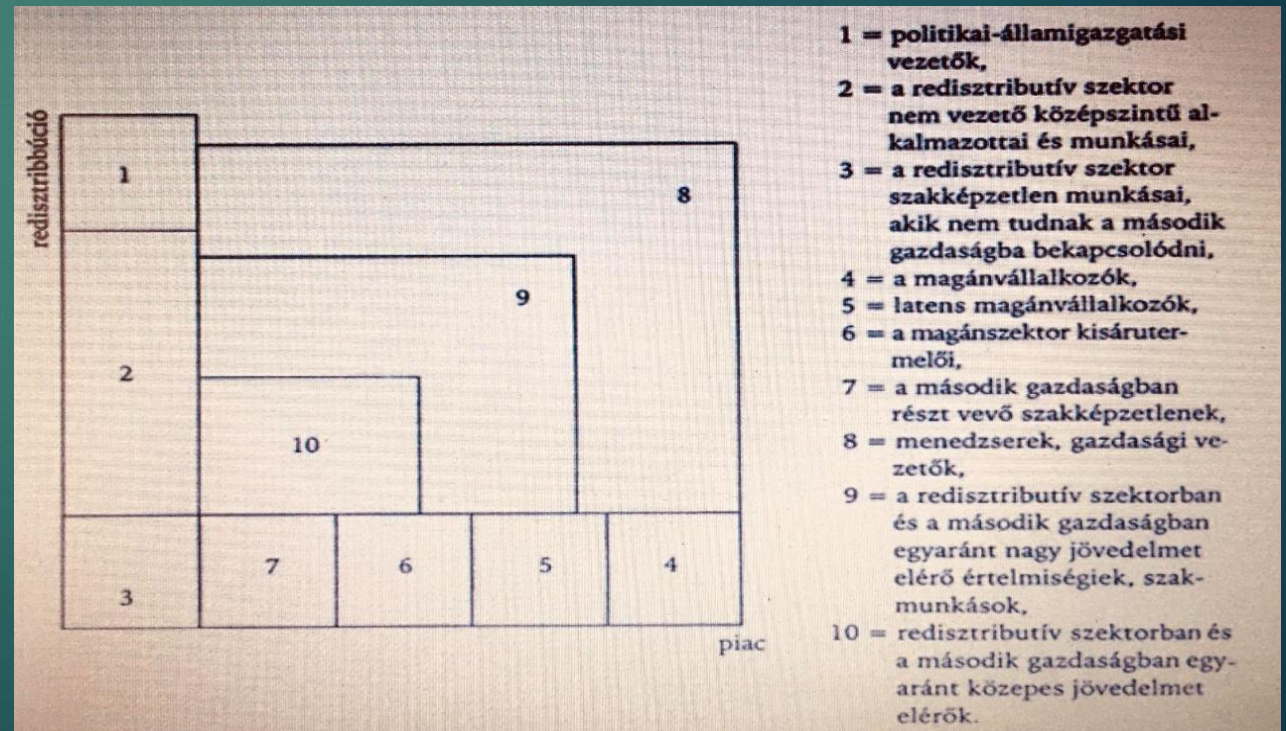
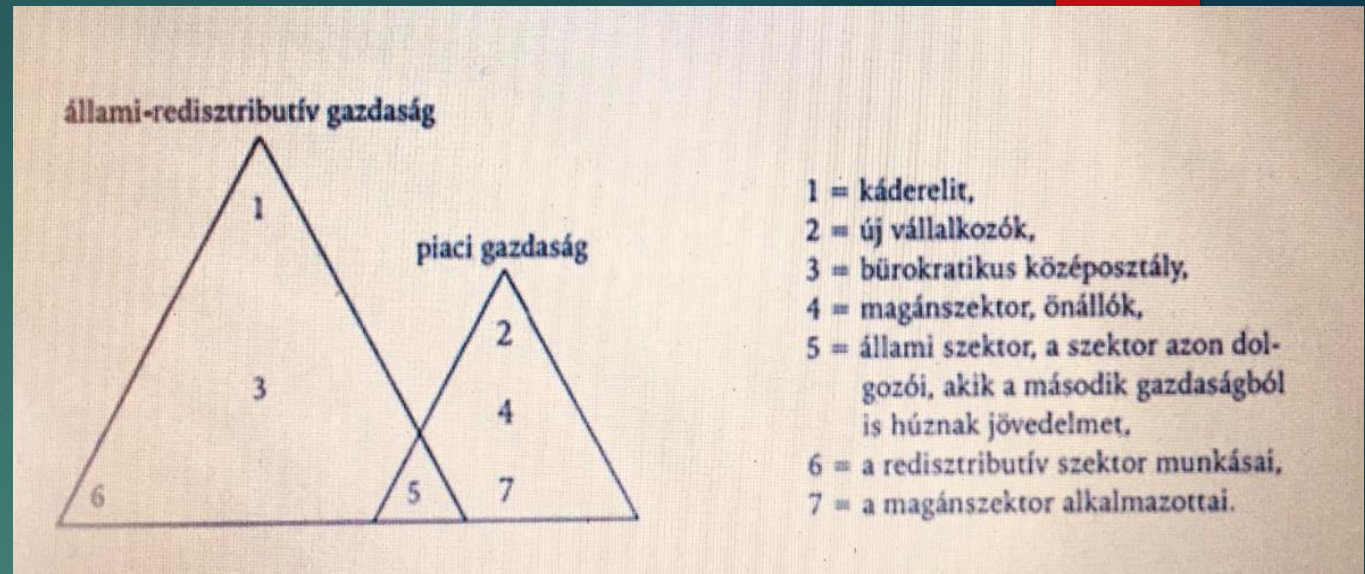
2. Cselekvéselméletek: Merton – a társadalmi célok és intézményesített eszközök relációi a különféle rétegekben: konformizmus (többség), újítás (alsó), ritualizmus (alsó-közép), visszahúzódás (deviáns), lázadás (felemelkedő)

3. Filozófiai elméletek – harmónia, konfliktus, csere, kényszer

4. Stratifikációs elméletek: Geiger – a rétegződés fogalmának, Lenski – az ipari társadalmak osztályrendszere, Mills – hatalmi elit az USA-ban, Hradil – társadalmi helyzet (munka szerint) és társadalmi miliő (életmód szerint), Bourdieu – tőkének (gazdasági, kulturális, társadalmi) rekonverziója

Modellek

- Matolcsy (1938)
- Ferge (1969) - munkajelleg
- Szelényi (1972) - „két háromszög modell”
- Kolosi (1981-82) - „L-modell”
- Erdei (1980) - rendies és modern polgári

Magyarországi helyzet (Bóhm)

1. Munkásosztály

- privilegizált réteg, belső tagoltság
- vesztesek, problémák, devianciák, menekülő utak

2. Parasztság

- TSZ
- differenciálódás

3. Értelmiség

- azonosulás vagy disszidálás
- szélesedés, állásverseny

Magyarországi helyzet (Bóhm)

4. Középosztály

- szűk kispolgárság
- erős középréteg

5. Vállalkozók

- nem létező
- nagy számú, kényszerút

6. Elit

- nómenklatúra/káder elit
- gazdasági, kulturális/média, társadalmi